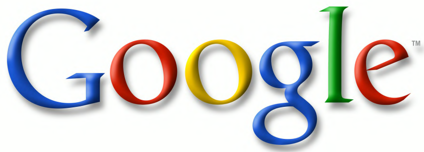

~~IV-#-324~~

dublet

SPECIMEN JURIDICUM INAUGURALE

NONNULLAS OBSERVATIONES

DE DIVIDUIS ET INDIVIDUIS OBLIGATIONIBUS

CONTINENS,

QUOD,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

JACOBI ADOLPHI CAROLI ROVERS,

PHIL. THEOR. MAG. LITT. HUM. ET JUR. UTRIUSQUE DOCT.
IN FAC. LITTERARIA PROF. ORD.

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS JURIDICAE DECRETO,

Pro Gradu Doctoratus

SUMMISQUE

IN JURE ROMANO ET HODIERNO HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA,

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT

ABRAHAMUS PETRUS CORNELIUS VAN KARNEBEEK,

Amstelodamensis.

A. D. XX M. APRILIS, A. MDCCCLXI, HORA II.

Trajecti ad Rhenum,

TYPIS MANDARUNT KEMINK ET FILIUS.

MDCCCLXI.

EENIGE OPMERKINGEN

OVER DE

DEELBAARHEID DER VERBINDTENISSEN

IN ONS BURGERLIJK REGT.

DOOR

A. P. C. VAN KARNEBEEK.

AKADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN DOCTOR IN DE BEIDE REGTEN AAN DE UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL; TE VERDEDIGEN OP ZATURDAG DEN 20en APRIL 1861, DES NAMIDDAGS TE 2 URE.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1861.

Forty
12

AAN MIJNE OUDERS.

VOORREDE.

Bij het verlaten der Akademie is het mij eene ware behoefte U allen, geachtte Hoogleeraren, die de leidsmannen mijner studie geweest zijt, mijne erkentelijkheid te betuigen, en vooral U, hooggeschatte promotor, LINTELO DE GEER, *innigen dank te zeggen niet alleen voor Uwe nuttige lessen, maar ook voor de waarlijk vriendelijke bereidvaardigheid, waarmede Gij mij in het bewerken dezer proeve hebt bijgestaan.*

Aan U, mijne Vrienden, hetzij Ge reeds van hier zijt weggegaan, hetzij Ge hier nog vertoeft, geef ik de verzekering, dat mijne herinnering aan U steeds de beste wenschen voor Uwe toekomst zal medebrengen, en het vurige verlangen, dat Gij mijner nog gedachtig zijt.

INHOUD.

Pag.

HOOFDSTUK III.

—

HOOFDSTUK IV.

INLEIDING.

Iedere verbindtenis onderstelt twee partijen, een' schuldeischer en een' schuldenaar, doch even goed als er slechts één schuldeischer en één schuldenaar kan zijn, zoo kunnen er ook meer dan één in de verbindtenis voorkomen. In het eerste geval doet de deelbaarheid of ondeelbaarheid der obligatie niets af, volgens art. 1335 B. Wb.; in het tweede geval daarentegen kan, behalve van solidariteit en correaliteit, ook de vraag naar de deelbaarheid van praktisch gewigt zijn.

Op twee verschillende wijzen kan het gebeuren, dat er méér dan één schuldeischer of schuldenaar in de verbindtenis voorkomt, namelijk 1°. door dat zij oorspronkelijk tusschen meer dan één' schuldeischer en schuldenaar ontstaan is; 2°. door

dat de oorspronkelijk éénige schuldeischer of schuldenaar, ten opzigte van wien de verbindtenis is ontstaan, sterft met achterlating van meer dan éénen erfgenaam. In beide gevallen is de vraag naar deelbaarheid dezelfde; gemakshalve zullen wij alleen spreken van het laatste, 't welk trouwens het meeste voorkomt.

Volgens ons Burgerlijk regt (art. 1335) verdeelt zich, even als bij de Romeinen, volgens de wet der XII Tafelen, iedere obligatie van den schuldeischer of schuldenaar bij zijnen dood tusschen zijne erfgenamen, naarmate van ieders aandeel in de erfenis, zoodat ieder erfgenaam slechts zijn aandeel van de schuld zal kunnen vorderen of zal behoeven te voldoen. Het spreekt van zelf dat deze regel slechts daar toegepast *kan* worden, waar zulks mogelijk is, en slechts dan toegepast *mag* worden, wanneer de wet zulks niet verbiedt; het eerste vinden wij gehuldigd in art. 1332 B. Wb., het verbod in het laatste bedoeld ligt in art. 1333 en 1336. Hieruit blijkt dus dat er ondeelbare verbindtenissen zijn, en dat daarop de regel van deeling onder de erfgenamen niet toepasselijk is.

Kortelijk na te gaan, wanneer naar algemeene regelen eene verbindtenis deelbaar of ondeelbaar zal zijn, en welke de voornaamste gevolgen van dat verschil zullen zijn, ziedaar hetgeen wij met dit opstel beoogen, zonder eene volledige uiteenzetting van het gansche leerstuk der deelbaarheid van verbindtenissen te willen uitwerken. Voornamelijk zullen ons daartoe de artt. 1332, 1333 en 1336 B. Wb. te pas komen.

Van waar de bepalingen over dit leerstuk in ons Burgerlijk regt gekomen zijn, is bekend; art. 1332 tot 1339 B. Wb. bevatten nagenoeg de vertaling van art. 1217 tot 1224 *Code Civil.* De C. C. is niets dan eene zeer onnaauwkeurige korte zamenvatting van hetgeen POTHIER hierover geleerd heeft, 't geen wederom niets anders is dan een zeer onvolledig en verward excerpt uit het nog verwarder en zeer omslagtige werk van MOLINAEUS of DUMOULIN; deze schrijver eindelijk heeft voornamelijk zijne gronden gezocht in het Romeinsche regt.

Om tot een duidelijk begrip te komen van ons Burgerlijk regt op dit punt, is het dus noodig, om eerst met geheele ter zijde stelling van de bepa-

lingen van ons Wetboek zelf, de algemeene regtsbeginselen over de deelbaarheid van de verbindtenissen op te sporen, ten einde daaraan de uitdrukkelijke voorschriften van het Romeinsch regt, en die van DUMOULIN en POTHIER te toetsen, om ten slotte in de verkregen resultaten de verklaring van ons Burgerlijk Wetboek zelf te zoeken.

HOOFDSTUK I.

OVER DE DEELBAARHEID DER VERBINDTENISSEN IN HET ALGEMEEN.

§ 1.

Het individuum naturâ.

Indien het waar is, dat eene verbindtenis uit den aard der zaak, ex rerum naturâ, ondeelbaar kan wezen, dan zal zulk een naturâ individuum voor het regt van alle volken moeten gelden, en zal geen wetgever of regtsgeleerde in zijne uitspraken straffeloos die natuurlijke eigenschap kunnen miskennen.

Bijna alle schrijvers over de deelbaarheid der verbindtenissen hebben over zulk een individuum naturâ gesproken, sommigen hebben zelfs geen ander willen erkennen; wij willen zien wat daar-

voor te houden is, en ons daartoe twee vragen ter beantwoording stellen:

1°. *Waarin bestaat de deeling van eene verbindtenis?*

2°. *Wanneer kan zij plaats hebben?*

Hierbij zullen wij natuurlijk alle bepalingen over deelbaarheid van bijzondere wetgevers of regtsgeleerden op zijde zetten, en alleen uit algemeene regtsbeginselen redeneren, daarin het voorbeeld volgende van den grooten VON SAVIGNY.

1°. De verdeeling van een geheel in zijne deelen, heeft dan plaats, wanneer men dat geheel zoo in stukken verdeelt, dat zij onderling en met dat geheel gelijksoortig blijven, en dus van zelve evenredig zullen wezen tot dat geheel, en tevens ieder op zich zelf weder als een afzonderlijk, van de overige gedeelten onafhankelijk, geheel zullen kunnen beschouwd worden.

Beantwoorden de stukken niet aan deze vereischten, dan zijn het geene deelen, maar dan zijn het slechts fragmenten, brokken, dan heeft er geene verdeeling van het geheel maar eene verbrokkeling plaats gehad.

Eene obligatie zal dus dan deelbaar zijn, wanneer zij verdeeld kan worden in evenredige van elkaar geheel onafhankelijke kleinere verbindtenissen, op die wijze, dat de afzonderlijke vervulling van eene van die kleinere verbindtenissen

ook hare vernietiging te weeg brengt, onafhankelijk van de vervulling der overige verbindtenissen uit de oorspronkelijke obligatie ontstaan [1]).

2°. Zulk eene verdeeling der obligatie zal natuurlijk alleen dan mogelijk zijn, wanneer de praestatie [2]) deelbaar is, want de praestatie is de inhoud der verbindtenis, hetgeen moet gedaan worden ter vervulling der verbindtenis; kan dat niet bij gedeelten gedaan worden, dan kan ook de verbindtenis onmogelijk bij gedeelten vervuld worden.

Maar, zegt men, die praestatie, die vervulling, hetzij een dare, hetzij een facere, veronderstelt altijd eene handeling, en iedere handeling is uit den aard ondeelbaar, dus zal ook iedere obligatie ondeelbaar wezen. Dit is echter niet zoo, want het is wel waar, dat het onmogelijk is om voor een gedeelte te handelen of te doen, maar de handeling hetzij een dare, hetzij een facere, heeft altijd een objekt, en mits dat objekt deelbaar zij, zal het zeker mogelijk wezen, de handeling, in plaats van op het geheele objekt, slechts op een gedeelte daarvan toe te passen; de handeling zelve is dus eigenlijk wel ondeelbaar, doch

---

[1]) von savigny, Obl. R. § 31.

[2]) Wij nemen hier *praestatie* in den zin van *Leistung* volgens sav. Obl. R. § 31, datgene wat door de obligatio noodwendig tot stand moet komen.

de verbindtenis, die tot hare vervulling de toepassing der handeling op het gansche objekt vereischt, kan zeer wel in juridischen zin voor een gedeelte vervuld worden door slechts op een gedeelte van het objekt de handeling toe te passen. Daartoe zal echter natuurlijk dat objekt zelf deelbaar moeten zijn. Zie hier een voorbeeld:

A heeft zich verbonden aan B een stuk gronds te leveren, nu zal het onmogelijk zijn om in het leveren zelf verdeeling te maken, maar het zal wel mogelijk wezen, om dat leveren slechts op een gedeelte van dit stuk gronds toe te passen, zoodat de verbindtenis deelbaar is, en zich onder de erfgenamen van A verdeelen zal; ieder dier erfgenamen kan de levering toepassen op zijn aandeel in het stuk gronds, of, indien het ongedetermineerd is, op een stuk gronds, hetwelk in dezelfde rede staat tot het geheel als zijn erfdeel tot de gansche erfenis; en indien ieder dit doet, is de geheele oorspronkelijke obligatie door levering bij gedeelten volkomen vervuld; er bestaat dus geene de minste zwarigheid om de verbindtenis te verdeelen.

In den zin waarin wij hier van handeling ter vervulling der obligatie gesproken hebben, heeft die handeling altijd een objekt, zelfs het *doen* in de meest beperkte beteekenis; men spreekt immers te regt van het doen of uitvoeren van eene

daad. Het objekt der handeling, datgeen waarop de handeling gerigt is, ter vervulling der obligatie, zooals wij het hier hebben voorgesteld, wordt echter gewoonlijk het objekt der verbindtenis zelve genoemd, wanneer men bij de verbindtenis zelve terstond uitdrukt de handeling, waartoe men verpligt is. Zoo was er in het boven gegeven voorbeeld eene verbindtenis tot levering, waarvan het stuk gronds het objekt was. Aan die benaming zullen wij ons ook houden, en in dien zin van het objekt der verbindtenis spreken.

Uit het hierboven betoogde volgt dus, dat de obligatie deelbaar of ondeelbaar zal zijn, naar mate van de deel- of ondeelbaarheid van haar objekt, in dien zin. Objekten van verbindtenissen nu kunnen zijn *zaken*, *regten* en *daden*. Waarin hunne deelbaarheid bestaat, wanneer zij plaats vindt, moeten wij dus weder voor ieder afzonderlijk onderzoeken, even als wij zulks voor de verbindtenis zelve gedaan hebben.

§ 2.

De deelbaarheid van zaken, regten en daden.

Wij spreken het eerst over *zaken*. Alle zaken kunnen in stukken gebroken worden, zoodat in dien zin elke zaak deelbaar zou zijn; maar opdat het regt de deelbaarheid erkenne, zijn twee ver-

eischten noodig. Vooreerst, dat de zaak, welke men als een geheel opvat, verdeeld kunne worden in stukken, welke onderling en met het geheel gelijksoortig zijn, dus in evenredige deelen, waarvan de verhouding tot het geheel door breuken kan worden uitgedrukt, b. v. $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$. Ten tweede, dat, al zouden er zulke deelen ontstaan, echter door de verdeeling niet de waarde van het geheel verloren ga op die wijze, dat de waarde van al de deelen te zamen niet de waarde des geheels zou vertegenwoordigen.

Zoo zijn b. v. stukken gronds deelbaar; huizen, paarden, gereedschappen ondeelbaar, want de deelen, die men van deze laatsten door verbreking verkrijgt, zijn onderling en met het geheel ongelijksoortig. Ook spiegels en planken zijn ondeelbaar, want hoewel de stukken daarvan gelijksoortig blijven, verdwijnt door verbreking de eigenlijke waarde van het geheel, en blijft er niets dan eene betrekkelijk onbeduidende waarde voor ieder stuk op zich zelf over. Evenzoo kan men ook weder eene quantiteit, zelfs van ondeelbare zaken, als een geheel opvatten, welke dan natuurlijk altijd deelbaar zal zijn. Zoo is de quantiteit van 100 graankorrels eene deelbare zaak, terwijl iedere graankorrel op zich zelve ondeelbaar is [1].

---

[1]) SAV. Obl. R. § 29.

Wij noemen ten tweede: *regten*. Het valt terstond in het oog dat niet bij alle soorten van regten sprake kan zijn van deelbaarheid; bij alle familieregten is namelijk het begrip van deeling van zelf uitgesloten; bij vermogensregten echter kan omtrent de deelbaarheid de vraag zijn. Zij bestaan in twee soorten: 1°. de eigendom en de jura in re, welke te zamen wij zakelijke regten noemen, en 2°. het jus in personam of het regt, dat uit verbindtenissen ontstaat.

Wat dit laatste betreft, daar het in de verbindtenissen reeds ligt opgesloten, daarvan niet onderscheiden is, zoo hebben wij daarover boven in § 1 reeds gehandeld.

Er blijven dus ter behandeling nog de zakelijke regten, de eigendom en de jura in re, over.

Een zakelijk regt is de bevoegdheid om over eene bepaalde zaak te beschikken in meer of min uitgebreiden zin.

Wat nu verstaat men door deeling van zulk eene bevoegdheid?

Het woord deeling, 't welk wij gewoon zijn vooral van ligchamelijke zaken te gebruiken, past misschien minder bij regten, doch, ons dunkt, men moet liever van *beperking* van regten spreken. Zooals wij zeiden, een regt is eene bevoegdheid. Eene bevoegdheid nu is eene vrijheid. Verdeeling in die vrijheid ontstaat als men aan den-

gene, wien zij toekomt, haar voor een gedeelte ontneemt, en dat gedeelte, 't welk weder eene bevoegdheid op zich zelve uitmaakt, aan een' ander toekent.

Verdeeling van een regt is dus beperking van dat regt. Dat ontnomene gedeelte van de bevoegdheid kan met het geheel en met het overblijvende gelijksoortig of ongelijksoortig zijn, en dus evenredig of onevenredig. Alleen in het eerste geval alweder zal er in juridischen zin deeling zijn.

Eigendom b.v. kan beperkt worden door dat de eigenaar aan een' ander een regt van vruchtgebruik of erfdienstbaarheid op het objekt van zijnen eigendom toekent; in dat geval is er geene verdeeling van den eigendom, want vruchtgebruik en erfdienstbaarheid zijn met eigendom ongelijksoortig en vormen geene evenredige deelen daarvan. Daarentegen kan de eigenaar ook aan anderen zijn eigendomsregt voor een gedeelte afstaan, zoodat er verschillende, elkander onderling beperkende, evenredige eigendomsregten op hetzelfde objekt ontstaan, en dus de verdeeling van het regt in juridischen zin plaats grijpt.

Men spreekt ook van verdeeling van een regt door verdeeling van het objekt daarvan, doch, onzes inziens, ten onregte. Von savigny noemt dat de Realtheilung, door welke de communio, die uit de zoo even ontwikkelde deeling van het regt ont-

staat, wordt opgeheven. Er worden door die Realtheilung wel geheel nieuwe regten gevormd, maar als beperkingen van het oorspronkelijke regt kan men ze niet aanmerken; zij is dan ook meer een uitvloeisel van de verdeeling van het regt, dan de deeling zelve. Daarenboven van zoodanige verdeeling kan de rede niet zijn daar, waar een regt voorkomt als geheel op zich zelf staand objekt van eene verbindtenis, maar alleen waar het als aanhangsel van de zaak zelve, die daarvan het objekt is, beschouwd wordt.

Hoe weinig deze Realtheilung van het objekt tot de wezenlijke deelbaarheid van een zakelijk regt afdoet, zie men aan hypotheek: men noemt hypotheek een ondeelbaar regt, omdat door de verdeeling van het objekt, waarop zij gevestigd is, geene nieuwe op zich zelve staande hypothekaire regten ontstaan; echter zal hypotheek zich zeer goed met de schuld zelve, waarvoor zij gegeven is, onder de erfgenamen van den schuldeischer verdeelen.

Ieder zakelijk regt dus, dat niet vatbaar is voor deeling in gelijksoortige elkander onderling beperkende regten, zal ondeelbaar zijn.

Evenzeer als uit het hierboven betoogde blijkt, dat b.v. *eigendom* en *vruchtgebruik* deelbaar zijn, evenzeer volgt er uit dat *erfdienstbaarheid* ondeelbaar is.

Eene erfdienstbaarheid is eene qualitas van het heerschende erf, en kleeft dus aan dat erf zelf. Die qualitas bestaat bij de eigenlijke erfdienstbaarheden daarin, dat er ten behoeve van het heerschende erf, voor zoo verre daarvoor dienstig en noodig is, het een of ander gebruik van het dienende erf mag gemaakt worden. Alleen de eigenaar mag natuurlijk, even als van iedere andere, van deze qualitas gebruik maken. Wij spreken hier van den aard der erfdienstbaarheden in 't algemeen, zonder de daarbij in het Romeinsch regt voorkomende uitzonderingen in aanmerking te nemen.

Op welke wijze wil men nu verdeeling in dat regt brengen? *Door verdeeling in het objekt, het dienende erf?* Wij hebben reeds gezien bij hypotheek, die even ondeelbaar op haar objekt kleeft als erfdienstbaarheid, dat verdeeling van dat objekt niets afdoet tot verdeeling van het regt. Ieder gedeelte van het dienende erf of van het met hypotheek bezwaarde goed, dient of is aansprakelijk voor de volle dienstbaarheid of volle hypotheek. *Door verdeeling pro indiviso in den eigendom van het heerschende erf?* Maar die verdeeling van den eigendom zal nog geene verdeeling in de qualitas van het erf brengen. *Door verdeeling van het heerschende erf zelf?* Bij hypotheek, waar de omvang voor het hypothekaire regt uitgedrukt

wordt door het bedrag der schuld, zal het, zooals wij gezegd hebben, mogelijk zijn door verdeeling in die schuld eene overeenstemmende verdeeling in het regt te brengen. Maar de omvang van eene erfdienstbaarheid, als qualitas, wordt uitgedrukt door de behoefte van het heerschende erf, welke behoefte, even als usus, uit den aard iets veranderlijks en ongedetermineerds is, en dus niet voor verdeeling vatbaar. Daarenboven al was zij gedetermineerd, dan zou nog lang niet altijd de behoefte van ieder deel tot de behoefte van het gansche erf in dezelfde reden staan, als dat deel zelf tot het gansche erf. Zelfs al bepaalt men voor de dienstigheid een vast getal, b. v. het regt om 12 malen per dag over een erf te gaan, dan zal dat regt ook ten volle aan ieder gedeelte van het heerschende erf toekomen, en zal dus ieder deel van dat erf aan zijnen eigenaar het regt geven om 12 volle malen over het dienende erf te gaan. *Door verdeeling in den modus utendi?* Maar hoe zal men op die wijze ooit onderling gelijksoortige en evenredige deelen verkrijgen?

Erfdienstbaarheid is dus ondeelbaar [1]).

---

[1]) Zie verder over dit onderwerp Mr. C. VAN BELL: *De ondeelbaarheid der erfdienstbaarheden.* Verg. ook ELVERS: *Röm. Servitutenlehre*, p. 84 volg. p. 848 volg. p. 104 volg.

Wat *bezit* aangaat: er bestaat nog steeds strijd in hoeverre het, als zelfstandig regt, het objekt van eene obligatie zou kunnen uitmaken; voor hen echter, die dat aannemen, en die meenen dat bezit op die wijze vervreemd kan worden, zal bezit als een deelbaar regt moeten beschouwd worden, om dezelfde redenen als eigendom.

Eindelijk spreken wij nog over *daden*. Reeds boven, in § 1, hebben wij gezien, dat eene daad of handeling in juridischen zin deelbaar is, wanneer het mogelijk is hàar op een deel van haar objekt toe te passen. Ook merkten wij op, dat bij verbindtenissen men eene daad als het objekt van een facere kan beschouwen; heeft nu die daad op hare beurt een objekt, dat deelbaar is, dan zal in denzelfden zin ook zij deelbaar wezen. A b.v. moet weghalen 100 schoven rogge: die 100 schoven rogge zijn hier het objekt van de daad van *weghalen*, welke op hare beurt het objekt is der obligatie; die 100 schoven, als zijnde eene quantiteit, maken een deelbaar object uit, zoodat het mogelijk zal zijn het weghalen toe te passen op een gedeelte van het objekt; de daad, welke het objekt der obligatie uitmaakt, is hier dus deelbaar, en dientengevolge ook de obligatie zelve. Moest A daarentegen een standbeeld weghalen en vervoeren, dan zou het anders zijn, want een standbeeld

is ondeelbaar; men kan dus niet een evenredig deel van een standbeeld weghalen; de daad en dus de obligatie zullen diensvolgens ondeelbaar wezen.

Op dezelfde wijze is de obligatie, om gedurende een bepaald getal werkdagen te arbeiden, eene deelbare verbindtenis. Het zal mogelijk wezen het arbeiden op een evenredig gedeelte van dit getal dagen toe te passen.

Evenzoo bij het opus facere: het opus kan deelbaar zijn of ondeelbaar, naar die mate zal ook de obligatie deelbaar of ondeelbaar wezen. Zoo is b. v. het bouwen van eenen muur of eenen dijk deelbaar, wanneer men den muur of den dijk door eene zekere lengte of hoogte in het contract heeft bepaald, omdat dan die muur of dijk de natuur van eene hoeveelheid krijgt en dus eene deelbare zaak zal uitmaken; terwijl het bouwen van een huis iets ondeelbaars is, omdat het huis zelf altijd ondeelbaar is.

Evenzoo met wat men noemt juridische daden: b. v. borgstelling is deelbaar, want men kan zich voor een gedeelte der schuld borg stellen, mits natuurlijk de schuld zelve deelbaar zij.

En ook evenzoo met het *niet doen* of nalaten: is de daad, welke men nalaten moet, deelbaar, dan is ook de obligatie deelbaar. Eene verbindtenis b. v. om eene schuld niet te eischen: indien de

schuld deelbaar is, kan zij ook voor een gedeelte geëischt worden, en zal dus ook de obligatie om *niet* te eischen deelbaar zijn.

§ 3.

Het individuum solutione en zijne gevolgen, verschillende van die van het individuum naturâ.

In de vorige § hebben wij gezien dat, welke ook de aard van eene verbindtenis zij, er wel degelijk een individuum naturâ bestaat, en dat dit afhangt van de natuurlijke deel- of ondeelbaarheid van het objekt der verbindtenis, 't welk kan zijn eene zaak, een regt of eene daad. Dat individuum naturâ zal van zelf in het regt van ieder volk moeten teruggevonden worden; maar behalve dat kan de wetgever nog door stellige uitspraak eene verbindtenis juridisch ondeelbaar maken, welke zulks naturâ nog niet zou zijn. Men heeft dergelijke ondeelbaarheid, zoo als zij bij de Romeinen aangetroffen wordt, den naam van *individuum solutione tantum*, of korter *individuum solutione*, gegeven, welken naam ook wij nu voor deze soort in het algemeen zullen gebruiken, hoewel het welligt min geschikt is om haar in dien zin als generisch toe te passen.

Bij zulk een individuum solutione zal dus, even

als bij het individuum naturâ, eene gedeeltelijke vervulling der verbindtenis geene gedeeltelijke vernietiging der verbindtenis te weeg brengen, doch zal er eerst dan ook in eens voor het geheel vernietiging plaats grijpen, wanneer door volkomen vervulling, al is die ook uitgewerkt door eene reeks gedeeltelijke vervullingen, de geheele verbindtenis vervuld is.

Het practische verschil echter tusschen de twee soorten van ondeelbaarheid springt terstond in het oog. Daar bij het individuum naturâ eene praestatie bij gedeelten onmogelijk is, zal iedere erfgenaam van den schuldenaar en van den schuldeischer in solidum gehouden zijn en in solidum kunnen eischen; want men zal niet kunnen praesteren of eischen wat niet bestaat, namelijk een gedeelte van eene ondeelbare zaak, een ondeelbaar regt, of eene ondeelbare daad.

Daarentegen, dewijl bij het individuum solutione eene praestatie *bij gedeelten* wel mogelijk is, doch er alleen eene *gedeeltelijke* vervulling der verbindtenis verboden wordt, zal het wel geoorloofd zijn, dat de praestatie door ieder van de erfgenamen van den schuldenaar voor zijn gedeelte geschiede, mits zij maar gezamenlijk met die van de overigen plaats vinde. Van den anderen kant kan ook ieder erfgenaam van den schuldeischer slechts zijn aandeel eischen, en zullen die erfgenamen slechts

het geheel kunnen vorderen door zich in hunnen eisch te vereenigen.

De kwijtschelding door een' van de erfgenamen van den schuldeischer gedaan, zal dus bij het individuum naturâ niet beletten, dat de overigen toch in solidum eischen, hoewel in rekening brengende het aandeel van hem, die kwijtgescholden heeft; terwijl bij het individuum solutione tantum zulk eene kwijtschelding zal teweeg brengen, dat de overige schuldeischers te zamen niet meer zullen kunnen eischen, dan de som van hunne (dat zijn de nog verschuldigde) aandeelen, waar dan natuurlijk het kwijtgescholdene niet bij geteld zal worden.

HOOFDSTUK II.

OVER DE DEELBAARHEID DER VERBINDTENISSEN IN HET ROMEINSCH REGT.

§ 1.

De obligatio dandi.

In groote trekken moeten wij nu nagaan hoe het in het Romeinsch regt, als bron van ons Burgerlijk regt, met het leerstuk der deelbaarheid gesteld was.

Wij zullen daarbij zien, dat niet alleen de Romeinen volkomen logisch het individuum naturâ ontwikkeld hebben, maar dat zij ook het individuum door bepaald voorschrift kenden; evenmin ontbreekt in hunne behandeling het logische verschil in de gevolgen, dat er tusschen beide soorten van ondeelbaarheid bestaat.

In de allereerste plaats echter moeten wij op-

merken, dat bij de behandeling van de ondeelbare verbindtenissen het in het Romeinsch regt volstrekt van geen gewigt is, in wiens handen zich de zaken bevinden, die er het objekt van uitmaken, dat dus de verdeeling van den boedel van den erflater geene verandering brengt in de verdeeling der vordering tegen zijne erfgenamen; dit is streng logisch en volkomen in overeenstemming met den aard van het regt, daar eene verdeeling tusschen de erfgenamen geene verandering kan brengen in het regt van derden.

In het latere regt, in het oud Fransche regt bij DUMOULIN en POTHIER, en in ons tegenwoordig Burgerlijk regt, heeft echter die verdeeling wel invloed, doch is ten onregte met de ondeelbaarheid der verbindtenis zelve verward.

Het doet er derhalve volgens de uitspraken der Pandekten niets toe, wie der erfgenamen bezitter is van de zaak, welke geleverd moet worden, of wie van hen alleen in staat is datgene te doen, wat ter vervulling der verbindtenis strekken moet, ook op de anderen rust de verpligting om te zorgen, dat die zaak geleverd, dat die verbindtenis vervuld worde [1]).

De verbindtenissen worden door de Romeinen

---

[1]) Wil men hiervan een voorbeeld, men zie L. 25, § 10 D. *Famil. hercis.*

in twee groote afdeelingen onderscheiden: de *obligationes dandi* en de *obligationes faciendi.*

Wij zullen eerst de obligationes dandi behandelen en daarbij tot grondslag nemen L. 2 D. *de V. O.*

De obligatio dandi is gerigt op het leveren van een regt en niet op de levering van eene ligchamelijke zaak; nu zegt PAULUS in genoemde wet, dat de praestatie van eene erfdienstbaarheid ondeelbaar is, omdat het regt, hetwelk geleverd moet worden, niet voor verdeeling vatbaar is; wijders voegt hij er bij, dat de verpligting tot het dare van het dominium zelfs van ondeelbare zaken echter eene deelbare verbindtenis uitmaakt; natuurlijk, want het dominium is altijd deelbaar.

Men ziet dus dat PAULUS hier een individuum naturâ erkent, dat namelijk de deelbaarheid van de obligatie afhangt van de natuurlijke deelbaarheid van het objekt, volkomen in overeenstemming met hetgeen wij te voren ontwikkeld hebben.

Dat toch de Romeinen eene erfdienstbaarheid als ondeelbaar beschouwden, blijkt niet alleen uit deze plaats, maar ook nog uit vele anderen [1]. Dat men voor sommige erfdienstbaarheden schijn-

---

[1]) Men denke slechts aan het fragm. van POMPONIUS: et servitutes dividi non possunt, nam earum usus ita connexus est, ut qui eum partiatur, naturam ejus corrumpat. *Corp. jur. antejust.* I. p. 169. Verg. VAN BELL en ELVERS.

bare uitzonderingen op de ondeelbaarheid aantreft, moet voornamelijk toegeschreven worden aan dien regel, welke bij de Romeinen goldt, dat door de verdeeling van het heerschende erf de toestand van het dienende niet verzwaard mogt worden.

Dat de Romeinen eigendom als een deelbaar regt beschouwden, is algemeen erkend[1]; zij spreken dan van eene verdeeling in het regt *pro partibus indivisis*, welke dus in de *communio* plaats vindt, terwijl zij bij de zoogenaamde verdeeling door Realtheiling van *partes divisae* spreken. Ook spreken zij bij den eersten toestand, waar het objekt van het eigendom in communione is, en alleen het regt verdeeld is, van partes juris intellectu, eene uitdrukking, die later tot verkeerde opvatting heeft aanleiding gegeven.

Vroeger hebben wij reeds opgemerkt, dat de Realtheilung eigenlijk geene verdeeling van het regt was, en waarlijk de Romeinen lieten haar dan, als verdeeling van het regt bij de obligatio dandi, alleen toe bij *res incertae*, *genera*, dat zijn die zaken, welke alleen ten aanzien van hare soort bepaald zijn, waarvan men kan zeggen „*tantundem idem.*” Zie hierover L. 54 en L. 117 D. *de V. O.*

In L. 2 D. *de V. O.* wordt verder gesproken over

---

[1]) SAV. Obl. R. § 30. BÖCKING § 75. ARNDTS § 53.

het *individuum solutione*, hetwelk echter door de Romeinsche regtsgeleerden, even als later door POTHIER en SAVIGNY, niet als eene eigenlijke ondeelbaarheid wordt aangemerkt, omdat het de praestatie bij gedeelten niet uitsluit.

De Romeinsche regtsgeleerden, gebonden door de wet der XII Tafelen, welke de verdeeling der obligatie tusschen de erfgenamen van schuldeischer en schuldenaar zeer stellig voorschreef, konden de ondeelbaarheid en alles, wat daarmede zamenhing, niet verder uitstrekken dan hoogst noodzakelijk was. [1]) Zij beperkten dan ook, zoo als uit de L. 2 D. *cit.* blijkt, dat individuum solutione tot *res incertae* en *alternatieve verbindtenissen*, waarbij de keuze aan den schuldenaar is. De reden, om niet bij deze obligatien eene vervulling bij geheel van elkander onafhankelijke gedeelten door de erfgenamen van den schuldenaar toe te laten, is dringend; het zou zich toch kunnen voordoen, dat ieder schuldenaar voor zijn aandeel het dominium leverde op eene *verschillende* zaak. Bij de obligatie b. v. *hominem dandi*, waarbij de zaak, welke in eigendom gegeven moet worden, alleen ten opzigte van hare soort bepaald is: kon nu hier ieder van drie erfgenamen, onafhankelijk van de anderen, ⅓ van den eigendom op een' slaaf geven, dan zou

---

[1]) SAV. Obl. R. § 32.

het kunnen gebeuren, dat zij ieder het $\frac{1}{3}$ van het dominium op een' verschillenden slaaf gaven; zoodoende zou de schuldeischer niet den eigendom van één' geheelen slaaf krijgen, maar slechts drie aandeelen in drie verschillende slaven, zonder dat hem eene vordering overbleef om de schuldenaren tot juistere vervulling der oorspronkelijke verbindtenis te dwingen.

Evenzoo met alternatieve schulden ter keuze van den schuldenaar. Het zou kunnen gebeuren, dat de eene schuldenaar zijn aandeel in de eene zaak, de ander in de andere zaak betaalde, waarvan het gevolg zou wezen, dat de schuldeischer niet eene van beide zaken in haar geheel, maar verschillende aandeelen in de verschillende zaken ontving, zonder dat hij zich hiertegen kon verzetten. Door de bepaling echter, dat noch in het eene, noch in het andere geval er eenige vernietiging van de verbindtenis voor een gedeelte zal plaats vinden voor dat allen hun aandeel in dezelfde zaak betaald hebben, wordt deze moeilijkheid voorkomen.

Wat wij hierboven reeds over de actio in solidum door en tegen de erfgenamen van schuldeischer en schuldenaar in te stellen, bij het individuum naturâ gezegd hebben, wordt bevestigd door dezelfde L. 2. § 2. D. *de V. O.* Daar lezen wij: „et ideo si divisionem res promissa non

recipit, veluti via, heredes promissoris singuli in solidum tenentur. Sed quo casu unus ex heredibus solidum praestiterit, repetitionem habebit a coherede familiae erciscundae judicio. Nu is het natuurlijk, dat de erfgenaam van den schuldenaar, die geheel voldaan heeft, zijn verhaal heeft op zijne medeërfgenamen, en dat hij zich dat verhaal bij het verdeelen der nalatenschap zelfs vooruit door cautiones kan laten verzekeren voor het geval, dat hij conventus litis aestimationem praestiterit, volgens de L. 25. § 10. D. *fam. ercisc.* Hier zal toch altijd de aangesproken erfgenaam ook de litis aestimatio geheel en volkomen, niet voor zijn deel alleen, moeten voldoen, omdat het interesse van den eischer het geheele object van de verbindtenis bevat; hij moet erlangen de via of de geheele en volkomen vergoeding voor het niet erlangen.

Heeft daarentegen de schuldeischer verschillende erfgenamen nagelaten, dan zullen ook deze naar het Romeinsch regt het naturâ individuum wel in solidum kunnen eischen, maar bij eventuele veroordeeling tot geld slechts ieder eene veroordeeling voor zijn aandeel verkrijgen; zie hierover L. 25. § 9. D. *fam. ercisc.* L. 4. § 3. D. *si serv. vind.* en VON SAVIGNY, *Oblig. Recht.* § 35.

Dit hangt zamen met het beginsel van het Romeinsche regt, dat iedere veroordeeling niet op

de praestatie der zaak zelve geschiedde, maar in geld werd vervat, als eene vergoeding voor het niet voldoen aan de verbindtenis. Dat ieder erfgenaam des schuldeischers in solidum eischte, was een natuurlijk gevolg daarvan, dat het voorwerp van den eisch ondeelbaar was. In de formula bevatte de intententio het object der verbindtenis, de condemnatio slechts wat de gedaagde *dezen* schuldeischer als vergoeding voor de niet praestatie moest voldoen; wilde dus de gedaagde de veroordeeling door praestatie voorkomen, hij moest het geheel, het objekt, praesteren, kwam het tot eene veroordeeling, dan werd hij veroordeeld in hetgeen hij *dezen* ~~gedaagde~~ eischer, voor zijn aandeel, vergoeden moest. PAULUS spreekt van deze veroordeeling pro parte tantum in L. 25. § 9. *famil. ercisc.* Op andere plaatsen L. 2. D. *de V. O.* en L. 19. D. *de servit. praed. rust.* spreekt hij, en in L. 17. D. *de servit.* spreekt POMPONIUS eenvoudig van de actio in solidum.

Wat verder het individuum solutione betreft, daaromtrent vinden wij het vroeger ontwikkelde mede door de L. 2 pr. bevestigd: quaedam partis quidem dationem naturâ recipicunt, sed nisi tota dantur, stipulationi satis non fit, veluti quum hominem generaliter stipulor, aut lancem, aut quodlibet vas. Nam si STICHI pars soluta sit, nondum in ulla parte stipulationis liberatio nata est,

sed aut statim repeti potest, aut in pendente est, donec alius detur. Ejusdem conditionis est haec stipulatio, STICHUM *aut* PAMPHILUM dari.

§ 2.

De obligatio faciendi.

De obligatio *faciendi* zegt ULPIANUS in L. 72. D. *de V. O.* is ondeelbaar, en deze uitdrukking schijnt niet overeen te komen met het kenmerk, hetwelk wij voor de ondeelbaarheid ook van de obligatio faciendi, even als van de obligatio dandi, gesteld hadden, want de obligatio faciendi bevat in zich de *obligatio tradendi* evenzeer als die *operis faciendi* of *operas praestandi* en die, welke gerigt is op het uitvoeren van eene eigenlijke daad, en voor die allen hadden wij, evenals voor de obligatio *dandi*, de ondeelbaarheid gegrond op de natuurlijke onmogelijkheid om de praestatie in evenredige deelen te splitsen, zoodat er van al die verbindtenissen deelbare en ondeelbare zouden voorkomen. Moet men echter aannemen, dat *alle* obligationes faciendi ondeelbaar zijn, dan schijnt het kenmerk in iets anders gelegen te zijn. Wij gelooven echter, dat ook deze uitspraak niet met onze voorstelling in strijd is.

Wij meenen, dat men zich in de leer van de ondeelbaarheid der verbindtenissen in de Romeinsche fragmenten vooral moet houden aan de daarin opgegeven voorbeelden, en zeer voorzigtig moet zijn met het uitstrekken van den algemeenen vooropgezetten regtsregel, waarvan die voorbeelden de toepassing moeten zijn, tot andere gevallen dan de uitdrukkelijk genoemde. In deze meening volgen wij slechts het gevoelen van den beroemden VON SAVIGNY.

Wat de in L. 72 opgegeven voorbeelden van het *opus facere* betreft, heeft ULPIANUS uitspraak geene moeijelijkheid, want die zullen uit hunnen aard zeker ondeelbaar zijn. Van het *operas praestare* wordt zonder voorbeeld alleen in 't algemeen gesproken; maar dit belet niet, dat de Romeinen ook de deelbaarheid der obligatio *operas praestandi* opvatten, zooals wij die hierboven ontwikkeld hebben; zie onder anderen L. 54 D. *de V. O.* Evenzoo voor de juridische daden en voor de obligatio *non faciendi*: b. v. L. 4 D. *de V. O.*[1]). Dit bewijst ons dus, dat de algemeene uitdrukking van ULPIANUS in waarheid te beperken is tot *ondeelbare opera* en *operae*.

Hierdoor wordt echter niets afgedongen op de

---

[1]) Over de explicatie van deze lex. 4 zie: VANGEROW § 567. a. 2 n°. 3.

uitspraak van ondeelbaarheid door ULP. voor de in zijn fragment voorkomende gevallen.

Dat de Romeinen het opus facere in den regel als een naturâ individuum opvatten, omdat wel in de meeste gevallen het opus ook werkelijk ondeelbaar zal zijn, blijkt ook nog daaruit, dat zij daarbij den eisch in solidum tegen de erfgenamen van den schuldenaar gaven, hetgeen, zooals in Hoofdst. I § 3 gezegd is, een uitvloeisel van zoodanige opvatting is. Zie hiervoor L. 85 § 2 D. *de V. O.*, L. 11 § 23. 24 D. *de leg. III*, L. 44 § 8 D. *Fam. herci̇sc.*, L. 80. § 1. D. *ad leg. Falcid.* Zeer wordt het echter betwist, of die eisch in solidum tegen de schuldenaren ook eene condemnatio op het gansche interesse mede bragt, even als bij de obligatio servitutem dandi. De vraag hangt voornamelijk af van de verklaring van L. 72 pr. *cit.*, waar ULPIANUS zegt: CELSUS tamen libro trigesimo octavo Digestorum refert, TUBERONEM existimasse, ubi quid fieri stipulemur, si non fuerit factum, pecuniam dari oportere, ideoque etiam in hoc genere dividi stipulationem; secundum quem CELSUS ait, posse dici, justa aestimatione (juxta aestimationem) facti dandam esse petitionem. Hiermede schijnt TUBERO derhalve te zeggen, dat wanneer het objekt der verbindtenis een opus is, en wel een zoodanig, dat naturâ individuum is, (want daarover wordt in L. 72

cit. gehandeld), de erfgenamen van den schuldenaar slechts pro parte worden veroordeeld, 't geen niet in overeenstemming is met L. 2. § 2. D. *de V. O.* Sints DONELLUS meenen nu velen, dat behalve de obligatio dandi (servitutem) iedere andere obligatie deelbaar wordt, wanneer het tot vergoeding van het interesse komt, even als wij zulks boven bij de obligatio dandi voor de erfgenamen van den schuldeischer gezien hebben. Hiertegen heeft echter VON SAVIGNY, *Obl. R.* § 34, het gevoelen verdedigd, dat de meening van TUBERO slechts eene bijna vergeten merkwaardigheid was uit den vroegeren tijd, en noch door ULPIANUS, noch door JUSTINIANUS was gedeeld, waartegen echter weder BRINZ, in de *Kritische Blätter* n. 4. p. 45, en VANGEROW en ARNDTS in hunne *Pandekten* het vroegere gevoelen hebben verdedigd. Hoe dit zij, van dit twistpunt moeten wij, even als van het, in het Romeinsch regt eigenaardige, verschil in de condemnatio tusschen schuldenaren en schuldeischers bij de obligatio dandi servitutem, opmerken, dat het voor ons Burgerlijk regt onverschillig is, omdat zeker bij ons een eisch in solidum ook eene condemnatio in solidum ten gevolge zal hebben.

Of ieder erfgenaam van den schuldeischer in solidum mogt eischen blijkt niet volkomen uit de Romeinsche bronnen; VON SAVIGNY meent ech-

ter van ja, (hoewel natuurlijk ook met condemnatio pro parte), blijkens zijne verklaring van L. 72 D. boven vermeld, omdat het opus facere in de fragmenten gelijk gesteld wordt met het servitutem dare; anderen echter, zoo als wij zagen, ontkennen dit.

§ 3.

De obligatio tradendi; ook in verband met de obligatio dandi.

De obligatio faciendi bevat, zooals gezegd is, ook de obligatio *tradendi*. ULP. verklaart in onze L. 72 het *fundum tradi*, als onderdeel van de obligatio faciendi, voor ondeelbaar, en deze uitspraak zou, even als die voor het opus en operas facere, en voor de eigenlijke daad, in strijd schijnen met onze voorstelling; wij zullen dien strijd echter trachten weg te nemen, zoo als wij dat in de vorige § voor de anderen gedaan hebben door te zien, wat ULPIANUS zich hierbij heeft voorgesteld.

De talrijke verschillende uitleggingen weêr te geven, die men over dit *fundum tradi* voorgesteld heeft, is onnoodig; [1]) wij zullen ons alleen de

[1]) Vgl. SMALLENBURG *ad Dig.*, uitgegeven door SCHULTING, Tom. VII, en DUMOULIN, *Pars II n°.* 278, volg.

vrijheid veroorloven er eene aan te geven, die wij als de meest geschikte beschouwen, om de moeilijkheden op te lossen. Later zullen wij echter ook aanstippen de verklaring van DUMOULIN, welke ook die van POTHIER is, doch die, onzes inziens, verkeerd is.

Ook bij de obligatio *tradendi* meenen wij, dat, naar aanleiding van hetgeen in de vorige § gezegd is, de uitspraak van ULPIANUS, dat zij ondeelbaar is, alleen moet gelden in betrekking tot het daarbij opgegeven voorbeeld, het: fundum tradi.

Neemt men nu echter fundus in den zin van *een stuk gronds* in het algemeen, dan zeker zou er nog niet bewezen zijn, dat ook de deelbaarheid der obligatio tradendi afhangt van de deelbaarheid van haar objekt; want een stuk gronds is zeker deelbaar. Maar wat belet ons het fundus hier als eene ondeelbare zaak te beschouwen, als eene *landhoeve*, welke met al wat daartoe behoort een ondeelbaar geheel uitmaakt, waarvan het onmogelijk is ½ of ⅓ te traderen. Dat CICERO dikwijls het woord fundus in dien zin gebruikt, behoeft naauwelijks herinnering, en bewijst dat het in het Romeinsche taalgebruik ook werkelijk die beteekenis had. Wat echter veel meer bewijst, is, dat ULPIANUS zelf in L. 60. D. *de V. S.* het fundus een „*integrum aliquid*" noemt; ook pleit L. 211.

D. *de V. S.* voor de beteekenis, die wij hier aan het woord fundus willen geven. [1])

Is nu het fundus hier ondeelbaar, dan spreekt het ook van zelf, dat de obligatie om een fundus te traderen naturâ individua is, en past het gezegde van ULPIANUS volkomen in ons systeem, zonder iets omtrent de traditie van deelbare zaken te bepalen, welke wij meenen, dat in het Romeinsch regt ook eene deelbare obligatie uitmaakte. Want volgens VON SAVIGNY Obl. R. § 32 zal, wanneer iemand een stuk gronds verkoopt, en voor de traditio sterft met achterlating van twee erfgenamen, en het stuk land tusschen die erfgenamen pro rata parte verdeeld is, niemand er aan twijfelen, of de obligatio *tradendi* verdeelt zich ook pro rata parte onder die erfgenamen, zoo dat ieder het hem toekomend gedeelte zal moeten leveren.

Zooveel is zeker, dat hier door ULPIANUS niet het enkele individuum solutione bedoeld is, zooals sommigen meenen, want hij stelt het fundum tradi op eene lijn met het opus facere, 't welk zeker in de gevallen waarin het ondeelbaar is, (welke trouwens de meeste zijn), naturâ individuum zal wezen, en dus de actio in solidum tegen de schuldenaren zal voortbrengen.

---

[1]) Vgl. L. 81. § 3. D. *de legatis* I., L. 35. D. *de usu et usuf. leg.*

Men zal onzer voorstelling van het Romeinsche regt misschien tegenwerpen, dat, wanneer men de obligatio dandi van den eigendom van eene ondeelbare zaak als deelbaar beschouwt, omdat de eigendom, d. i. het regt op de zaak, en niet de zaak zelve verschuldigd is, men moeijelijk de ondeelbaarheid van de obligatio *tradendi* kan gronden op de ondeelbaarheid der zaak zelve, d. i. op de onmogelijkheid om haar bij evenredige gedeelten te traderen, want tot levering van den eigendom bij gedeelten wordt juist ook de traditio vereischt.

Tegen deze aanmerking dient echter herinnerd, dat de traditio in de obligatio dandi slechts een middel is om *regt* over te dragen, waarvoor men in het oudere Romeinsch regt oorspronkelijk andere vormen, de in jure cessio en de mancipatio had, nevens welke men zelfs nog afzonderlijk de traditio kon stipuleren. In de obligatio tradendi is echter juist de obligatio op niets anders dan op de feitelijke levering gerigt [1]), daarbij kan dus van eene verdeeling pro indiviso niet de rede kan zijn. Nu laat het zich zeer goed begrijpen, dat men bij de obligatio dandi, bij welke hetgeen geleverd moet worden, het regt, deelbaar is, de traditio als middel om dat regt over te dragen in eenen zin

---

[1]) Zie L. 28 D. *de V. O.* Zie hierover ook STREMPEL: *Ueber die justa causa bei der Tradition.* § 2.

liet plaats grijpen, waarin zij als hoofdzaak onmogelijk was.

Er komen nog vele andere plaatsen bij het onderzoek naar de leer der deelbaarheid in het Romeinsch regt in aanmerking; wij meenen echter de voornaamsten, waarin zich juist de hoofdkwestien voordoen, behandeld te hebben; onze bedoeling was, alleen eenige hoofdpunten uit de leer der deelbaarheid van verbindtenissen te behandelen, voor zoo verre zulks voor ons Burgerlijk regt noodig was.

Ten slotte dus keeren wij weder tot ons uitgangspunt terug, dat namelijk door de Romeinsche regtsgeleerden het individuum naturâ der obligatien, hetwelk bestaat in de natuurlijke ondeelbaarheid van hare objekten, in zijne gevolgen logisch ontwikkeld is, en het individuum solutione (d. i. door bepaald voorschrift) beperkt is tot alternatieve verbindtenissen en res incertae, dat zijn die zaken, welke slechts ten aanzien harer soort bepaald zijn.

Het zal naauwelijks noodig zijn om naar RUBO en anderen te verwijzen, die de ondeelbaarheid der verbindtenissen in het Romeinsch regt hebben trachten in verband te brengen met de eigenaardigheden der formulae.

HOOFDSTUK III.

OVER DE LEER VAN DUMOULIN EN POTHIER OMTRENT DE DEELBAARHEID DER VERBINDTENISSEN.

Pothier heeft dumoulin gevolgd, en deze heeft zich voor het grootste gedeelte gegrond op het Romeinsch regt.

Zij stellen dan ook in de eerste plaats het individuum naturâ als voorwaarde voor de ondeelbaarheid van eene verbindtenis, en nemen dus ook deelbare en ondeelbare obligationes dandi en faciendi aan, doch vatten dit individuum naturâ anders op, dan wij gedaan hebben, want zij spreken van eene natuurlijk ligchamelijke en onligchamelijke verdeeling van eene zaak (namelijk eener ligchamelijke zaak), waarmede zij willen te kennen geven de verdeeling pro diviso en pro indivi-

so, en zien daarbij de verdeeling van het *regt* op eene zaak aan voor eene intellectueele verdeeling der zaak zelve; terwijl wij boven met VON SAVIGNY en OPZOOMER betoogd hebben, dat de onligchamelijke verdeeling slechts op onligchamelijke zaken van toepassing is. Uit hunne voorstelling, die haren oorsprong te danken heeft aan het al te zeer voorbijzien van de duidelijke verklaring der obligatio dandi in L. 2. D. *de V. O.*, ontstaat natuurlijk groote verwarring, want zij nemen de deelbaarheid naturâ aan van eene ligchamelijk ondeelbare zaak, indien het zakelijk regt op die zaak, de eigendom, voor verdeeling vatbaar is, zoodat zij b. v. een paard voor eene naturâ deelbare zaak aanzien; deze beschouwing is echter geheel contra naturam.

In de tweede plaats nemen zij aan een individuum obligatione, d. i. eene ondeelbaarheid door de strekking van de verbindtenis te weeg gebragt, hoewel de zaak, welke gepraesteerd moet worden, naturâ deelbaar is. Zij zijn tot deze soort gekomen door L. 72 D. *de V. O.* Vooreerst, hoewel zij ook het onderscheid tusschen fragmenten, of stukken, en juridische deelen van eene zaak kenden, zoo pasten zij dat begrip niet overal juist toe, en namen dus aan, dat het bouwen van een huis naturâ deelbaar was, omdat het bij afzonderlijke stukken geschieden kon. Vervolgens beschouwden zij in het

fundum tradi van die lex het fundus als eene deelbare zaak, en waren dus genoodzaakt hier eene stilzwijgende clausule bij te denken omtrent het doel, waartoe het fundus getradeerd moest worden, om op die wijze deze obligatie tot eene ondeelbare te maken. Eindelijk waren zij genoodzaakt de ondeelbaarheid van beiden, zoowel van het fundum tradi als van het opus facere, in hare gevolgen gelijk te stellen met het individuum naturâ van eene erfdienstbaarheid, omdat ULPIANUS ze in L. 72 op eene lijn stelt, en dus voor hun individuum obligatione geheel willekeurig den eisch in solidum te geven.

DUMOULIN, welken POTHIER in dezen geheel volgt, beperkt dus, even als wij, de uitspraak van ULPIANUS tot de daarbij opgegeven voorbeelden et his similia, maar hij verschilt met ons omtrent de soort en de reden der ondeelbaarheid in die voorbeelden zelve. Hunne verklaring van L. 72 is echter verkeerd, want het opus facere van een ondeelbaar opus is naturâ ondeelbaar, zooals wij boven betoogd hebben, en niet obligatione; en neemt men met DUMOULIN aan, dat het opus facere en fundum tradi naturâ deelbaar is, dan zou het wel in het Romeinsch regt nog mogelijk zijn, dat door eene bijkomende clausule eene naturâ deelbare verbindtenis ondeelbaar werd, maar dan zou zij ondeelbaar worden solutione tantum; met an-

dere woorden, dan zal wel altijd de geheele verbindtenis vervuld moeten zijn, voordat er eenige bevrijding ontsta, doch die vervulling zal dan toch ook altijd door ieder' erfgenaam voor zijn gedeelte kunnen geschieden, mits de erfgenamen het maar alle gezamenlijk doen. Dumoulin en pothier echter zijn door hunne verkeerde voorstelling wel genoodzaakt dit individuum gelijk te stellen met het naturâ individuum, waarbij de eisch in solidum is tegen ieder' erfgenaam. Zij worden echter daardoor inconsequent.

In hun eigen systeem dus valt eigenlijk het gansche individuum obligatione weg, want het komt of bij het individuum naturâ of bij het individuum solutione. Practisch ten minste kon er zelfs bij hen geen verschil tusschen het naturâ en het obligatione individuum bestaan.

Dumoulin en pothier nemen ook het individuum solutione tantum aan. De laatste beschouwt het echter niet als eene ondeelbaarheid, maar als eene *uitzondering* op den regel der deelbaarheid, namelijk, dat de schuld ook voor gedeelten kan worden betaald zóó, dat er voor die gedeelten ook terstond liberatio ontstaat. Welke verbindtenissen pothier, behalve de alternatieve en de bij den titel voor de erfgenamen vastgestelde, voor solutione individuae houdt, wordt in zijne grootste algemeenheid uitgedrukt in art. 1336 n°. 5 B. Wb.

Hij [1]) begrijpt hieronder, even als DUMOULIN, ook die zaken, welke volgens hen wel voor eene onligchamelijke, doch niet voor eene ligchamelijke verdeeling vatbaar zijn. Zij gaan hierin dus veel verder dan het Romeinsche regt, waar dit niet het geval was. Even als het Romeinsche regt echter, stelt POTHIER [2]) het solutione individuum voor res incertae en voor alternatieve verbindtenissen vast, doch op 't voorbeeld van DUMOULIN doet hij eene tweede schrede buiten de Romeinsche beginselen, door aan te nemen, dat door de overeenkomst zelve één van de erfgenamen van den schuldenaar belast kan worden de schuld in solidum te voldoen (B. Wb. art. 1336 n°. 4). Dit laatste is dus niet zoo zeer een individuum solutione, als eene ware uitzondering op den regel der deeling van de verbindtenissen; de erfgenaam, die in solidum voldoet, heeft echter natuurlijk zijn regres tegen zijne mede-erfgenamen.

Indien men zien wil hoeverre DUMOULIN het individuum solutione tantum uitstrekt, dan sla men bij hem op *Pars II. n°.* 241 en volgende; ja in *Pars II. n°.* 39 komt hij er toe om eigenlijk alleen geldschulden, en dan nog niet onvoorwaardelijk, als zuiver deelbaar te beschouwen.

---

[1]) Zie POTHIER n°. 315.

[2]) n°. 313.

Het is nu de gelegenheid om te wijzen op het groote onderscheid tusschen het Romeinsche en het nieuwere regt, aangaande het begrip van het jus in personam.

In het oude Romeinsche regt was, zooals boven gezegd is, iedere veroordeeling ten gevolge eener verbindtenis eene condemnatio op geld alleen, in het nieuwere regt [1]) daarentegen geschiedt overal, waar het mogelijk is, de veroordeeling op de levering der zaak, op de praestatie zelve. Een uitvloeisel van dit verschil van gevolg der actie is, dat terwijl het in het Romeinsche regt er niet toe deed, wie der erfgenamen bezitters van de verschuldigde zaak was, juist omdat de veroordeeling eigenlijk toch op geld, als vergoeding voor het achterblijven der praestatie, neêrkwam, en het daarbij volstrekt onverschillig was, wie dit voldeed, zulks in het nieuwere regt, waar niet zoo zeer het interesse als de zaak zelve geëischt wordt, wel in aanmerking zal komen, en praktische gevolgen hebben moet. Dat daarvan echter alleen de rede kan wezen bij *bepaalde* zaken, en dan nog alleen bij zulke, waarvan werkelijk één der erfgenamen eigenaar of bezitter is, volgt van zelf. DUMOULIN en POTHIER hebben dit verschil en zijne praktische gevolgen niet voorbij gezien, doch PO-

---

[1]) VON SAVIGNY Obl. R. § 36.

THIER heeft het ten onregte alleen toegepast op deelbare verbindtenissen, terwijl het duidelijk is, dat het evenzeer op ondeelbare verbindtenissen zijnen invloed zal uitoefenen. Hierbij toch is niet alleen daarvan de rede, dat een van de erfgenamen de zaak in haar geheel moet leveren, zoodat de verbindtenis daardoor quasi ondeelbaar zou worden, maar daarvan, dat ieder erfgenaam datgene, wat hij van de zaak heeft of bezit (hetzij geheel, hetzij een deel), tot voldoening van de verbindtenis levere. Dat dit dus evenzeer van toepassing is op de obligationes individuae solutione tantum is duidelijk, want daar zijn het slechts deelbare zaken, die even zoo goed door een' van de erfgenamen geheel, als door verschillende voor gelijke of ongelijke deelen, bezeten kunnen worden.

Maar zelfs op de meest ondeelbare verbindtenissen is dit beginsel toepasselijk, want het is niets anders, dan dat men van verschillende erfgenamen slechts hem of hen aanspreke, welke in staat is of zijn om de verbindtenis direkt te vervullen.

Nemen wij tot voorbeeld eene gestipuleerde *erfdienstbaarheid* op een bepaald fundus, hetwelk in het bezit van twee van vier erfgenamen is. In het Romeinsch regt kan ieder der erfgenamen van den schuldenaar in solidum hiervoor aangesproken worden, ook diegenen welke het

fundus niet bezitten en dus onmogelijk zelven het servituut kunnen constitueren [1]). In het nieuwe regt daarentegen zal de eisch slechts tegen de twee erfgenamen, die het fundus bezitten, kunnen ingesteld worden, en dan nog niet tegen één van beiden, maar tegen beiden gezamenlijk, omdat één van beiden alleen ook niet in staat is de verbindtenis te vervullen, dat is hier, het servituut te constitueren. Hetzelfde leert ook POTHIER in n°. 333, 334 en 335, doch, gelijk gezegd is, brengt hij dit niet, zoo als hij moest, in verband met hetgeen hij omtrent *bepaalde zaken* in n°. 302 en 303 leert als uitzondering op den regel der deelbaarheid, welke is, dat de actie ingesteld moet worden tegen ieder der erfgenamen voor zijn erfdeel, niet voor het deel waarvan hij door boedelverdeeling of anderzins bezitter geworden is. Dat hierbij de erfgenamen, die aangesproken zijn, hun regres hebben tegen hen, die het niet zijn, is natuurlijk.

Ten slotte zij nog gezegd, dat DUMOULIN en POTHIER, zich ten onregte grondende op L. 11 § 23 D. *de Legat.* III, leeren, dat bij de ondeelbare verbindtenissen, die erfgenaam, welke in solidum wordt aangesproken, het regt heeft eenen termijn te vragen, ten einde zijne mede-ërfgenamen in het geding of tot mede-uitvoering der verbind-

---

[1]) Zie L. 25, § 10, D. *Fam. herc.*

tenis op te roepen, zoodat, indien hij dit verzuimt, hij meer ex facto suo, dan wel ex obligatione in solidum gehouden zal zijn. Deze bepaling is wel in den C. C., doch niet, zooals bekend is, in ons B. Wb., hetgeen misschien niet te betreuren valt, daar het volstrekt geen juridisch uitvloeisel is van de ondeelbaarheid van eene verbindtenis, maar alleen gegrond is op een, in de aangehaalde plaats vermeld, rescript van MARCUS en VERUS, die het echter, naar onze bescheiden meening, niet zoo en niet zoo algemeen bedoeld hebben, als DUMOULIN en POTHIER het hebben opgevat.

HOOFDSTUK IV.

VERKLARING VAN ART. 1332, 1333 EN 1336 VAN HET BURGERLIJK WETBOEK.

De slotsom, welke wij nu verkregen hebben, kunnen wij alzoo zamentrekken:

1°. Dat het Romeinsche regt, even als DUMOULIN en POTHIER, een individuum naturâ bij de verbindtenissen erkent, gegrond op de natuurlijke ondeelbaarheid harer objekten, maar dat DUMOULIN en POTHIER van hunne zijde de natuurlijke deelbaarheid anders opvatten dan behoort, daar zij ook eene onligchamelijke verdeeling (pro partibus indivisis) van ligchamelijke zaken aannemen, terwijl wij met VON SAVIGNY, OPZOOMER en vele anderen meenen, dat er alleen bij onligchamelijke zaken, d. i. regten, van eene onligchamelijke verdeeling sprake kan zijn.

2°. Dat DUMOULIN en POTHIER ter verklaring van

L. 72. D. *de V. O.* een nieuw soort van ondeelbaarheid, het individuum obligatione, hebben in het leven geroepen voor verbindtenissen, die eigenlijk deels (het *opus* en *operas facere*) onder naturâ individua, deels (het *fundum tradi*), volgens hunne eigene opvatting, onder de solutione individua zouden vallen.

3°. Dat het solutione individuum bij de Romeinen tot res incertae en alternative verbindtenissen was beperkt, terwijl DUMOULIN en POTHIER het veel verder uitstrekken.

Wat nu ons Burgerlijk Wetboek betreft, zoo als ieder weet, zijn de artt. 1332-1339, de vertaling van de artt. 1217-1224 van den C. C., met welke weder eene reproductie van POTHIER is bedoeld, alleen heeft men bij ons art. 1225 van den C. C. weggelaten.[1]) Naar aanleiding van al het hierboven gezegde zal het gemakkelijk zijn zulks na te gaan, en voldoende het enkel aan te wijzen zonder verdere uitlegging.

In art. 1332 is bedoeld het individuum naturâ van POTHIER.

In art. 1333 het individuum obligatione van POTHIER.

---

[1]) Verg. ASSER, *het Burgerl. Wetb. vergeleken met het Wetb. Nap.* § 697. Het eerste ontwerp van ons Burg. Wetb. had in de artt. 2193-2198 andere bepalingen.

In art. 1336, n°. 3 en 5, het individuum solutione van POTHIER.

En in n°. 1. 2. 4 eenige van zijne andere uitzonderingen op den regel der deelbaarheid, in art. 1335 uitgedrukt.

Men is echter in een paar punten van POTHIER afgeweken.

De verandering is 1°. dat het individuum solutione in onze wet slechts ten aanzien der erfgenamen van den schuldenaar geldt (art. 1336), terwijl POTHIER [1]) het ook voor die van den schuldeischer aanneemt. 2°. Dat ook bij het individuum solutione de eisch in solidum tegen ieder der schuldenaren gedaan kan worden, even als bij het individuum naturâ, terwijl POTHIER hierin het Romeinsche regt volgde.

Nu hebben wij in het vorige Hoofdstuk aangetoond, dat deze leer bij POTHIER verward is, dat het individuum obligatione in het systeem van dien schrijver zelven weg moet vallen, want dat het zich van zelven oplost in het individuum naturâ, en solutione tantum, en dus zijne onderscheiding in de praktijk onmogelijk vol te houden zal zijn, even als een onderscheid tusschen art. 1333 en 1336 n°. 5 bij ons, in de toepassing onhoudbaar is.

Indien wij dus deze bepalingen van het Bur-

[1]) Zie n°. 313.

gerlijk Wetboek uitsluitend volgens POTHIER moesten verklaren, dan zouden wij tot de slotsom moeten komen, dat onze wet zich zelve tegensprak, en dat het niet mogelijk zoude zijn een vasten regel daarin aan te toonen.

En men zegge niet, dat het er in ons Wetboek niet meer op aankomt of de verschillende soorten van ondeelbaarheid er niet juist in zijn uitgedrukt, daar zij toch in hare praktische gevolgen gelijk gemaakt zijn, namelijk, dat zij alle den eisch in solidum ten gevolge hebben; want blijft men aan eene dergelijke verklaring der wet getrouw, dan moet men ook erkennen, dat dit alleen ten opzigte der schuldenaren het geval is [1]), ja dat het individuum solutione tantum ten aanzien der schuldeischers niet bestaat (art. 1336).

Gelukkig dat wij zoo onafscheidelijk niet aan de opvatting van POTHIER gebonden zijn, en dat ons een andere uitweg openstaat; namelijk om de wet alleen uit haar zelve en naar algemeene regtsbeginselen te verklaren.

Doen wij dit, dan vinden wij in art. 1332, dat de deelbaarheid van eene verbindtenis afhangt van de deelbaarheid der praestatie, dat is van de deelbaarheid van de zaak in de levering, of van de daad in de uitvoering, eene uitdrukking die ten

---

[1]) Zie MARCADÉ, IV. n°. 642.

onregte door MARCADÉ wordt afgekeurd, hetgeen hij niet zou gedaan hebben, indien hij meer in het oog had gehouden, dat het individuum solutione wil zeggen solutione *tantum*. In de uitdrukking van dit artikel zijn derhalve alle obligatiën begrepen, zoowel die een dare, als die een facere of non facere bevatten, hoewel de grenzen, welke tusschen het Romeinsche dare en facere bestaan, niet dezelfde zijn als die tusschen het *leveren* en *uitvoeren* van art. 1332.

Art. 1332 geeft dus als een eerste kenmerk van ondeelbaarheid bij de verbindtenissen het individuum naturâ, waarbij wij tevens de gelegenheid hebben, om van de verkeerde voorstelling van POTHIER en anderen af te wijken en met OPZOOMER de uitdrukking „*ligchamelijke verdeeling*" uitsluitend voor ligchamelijke zaken en daden, en „*onligchamelijke verdeeling*" uitsluitend voor onligchamelijke zaken, d. z. regten, te verstaan.

Art. 1333 geeft als tweede kenmerk der ondeelbaarheid de *strekking van de verbindtenis*, en art. 1336 n°. 5, *de bedoeling der partijen*, welke bedoeling zeker ook wel in het geval van n°. 3 [1]) van datzelfde art. voorhanden zal zijn; het eene

---

[1]) Over n°. 3 van art. 1336 zullen wij niet in het bijzonder handelen, wat het eigenlijk moet beteekenen vindt men bij MARCADÉ, d. IV. n°. 641.

hangt onafscheidelijk met het andere zamen; de bedoeling toch der partijen zal ongetwijfeld juist de grond zijn van de strekking der verbindtenis, zoodat wij gerust n°. 3 en 5 van art. 1336 als overbodig kunnen beschouwen, en volstaan met art. 1333, waaronder wij dan al de door onze wet aangenomen gevallen begrijpen, van het individuum solutione tantum, dat zijn die, welke ondeelbaarheid der verbindtenis te weeg brengen, hoewel de zaak of daad, die het onderwerp der verbindtenis is, uit haren aard deelbaar zij [1]).

De ondeelbaarheid van art. 1332 en die van art. 1333 worden, wat de praktische gevolgen aangaat, in art. 1337, 1338 en 1339 gelijkgesteld, zoodat beide en het naturâ en het solutione individuum evenzeer eene vordering in solidum tegen en van de erfgenamen van schuldenaar en schuldeischer zullen doen ontstaan.

Art. 1336 is nu beperkt tot 3 gevallen, n°. 1, 2 en 4, waarvan echter n°. 1 en 2 nog weg moeten vallen. Over n°. 1 zullen wij niet handelen, het is reeds door anderen voldoende bewezen, dat het geval, daarin bedoeld, hier niets te maken heeft [2]).

---

[1]) Zie de woorden van art. 1333. Eene andere verklaring geeft DIEPHUIS, n°. 332. 366.

[2]) Zie MARCADÉ, IV. n°. 641.

Waarom n°. 2 hier niet op zijne plaats is, en waarom het niet enkel op deelbare verbindtenissen van toepassing is, maar ook op ondeelbare en dus eigenlijk na art. 1337 en 1338 moest volgen, hebben wij vroeger [1]) reeds aangeduid. Waar de eisch en de veroordeeling gerigt is op de praestatie eener bepaalde zaak zelve, hetzij deelbare, hetzij ondeelbare, mag de schuldeischer voor het geheel dengenen aanspreken, die er aan *kan* voldoen, d. i. die, welke eigenaar of bezitter dier bepaalde zaak is. Onze wet sluit dan ook de toepassing van dat beginsel op de ondeelbare verbindtenissen niet uit, ja zou het niet kunnen zonder tot hoogst ongerijmde gevolgen te leiden, hoewel zij, omdat ze het niet goed schijnt opgevat te hebben, het alleen voor de deelbare verbindtenissen vermeldt.

Nu blijft nog over n°. 4 van art. 1336, en dit is eene ware uitzondering op den regel der deelbare verbindtenissen, welke alleen voor de erfgenamen van den *schuldenaar* geldt.

Zij is in strijd met het Romeinsche regt doch wordt zonder nadere verklaring door POTHIER in n°. 308 geleerd. De solidariteit voor den belasten erfgenaam belet niet, dat de overigen toch, indien de schuldeischer den eisch wil verdeelen, voor hun aandeel aansprakelijk blijven.

---

[1]) Hoofdst. III.

N°. 3 en 5 van art. 1336 zijn, zooals gezegd is, niet in strijd met art. 1333, doch bepalen in het bijzonder, iets dat reeds door art. 1333 in het algemeen was uitgedrukt; en door dat art. 1333 meenen wij dat uitgedrukt is: het individuum solutione, namelijk de ondeelbaarheid, niets wegens de natuurlijke ondeelbaarheid van het objekt der verbindtenis, maar wegens andere bijkomende omstandigheden.

Het onderscheid, dat er volgens onze verklaring bestaat tusschen ons regt en het Romeinsche, is derhalve, dat de twee verschillende soorten van ondeelbaarheid naturâ en solutione bij ons dezelfde gevolgen hebben, hetgeen bij de Romeinen het geval niet was; en dat ons regt het individuum solutione verder uitstrekt dan het Romeinsche regt.

Het praktische onderscheid, hetwelk tusschen onze verklaring van het Burgerlijk Wetboek, en die, volgens POTHIER, bestaat, is dat:

1°. het individuum solutione, voor zoo verre het naar de meening der navolgers van POTHIER niet onder art. 1333 begrepen is, alleen ten aanzien van de *schuldenaren* in zijne gevolgen gelijk staat met het individuum naturâ, ja dat er zelfs voor de schuldeischers in het geheel geen individuum solutione tantum bestaat, terwijl onze verklaring schuldeischers en schuldenaren in dit geval gelijk stelt.

2°. dat wij het beginsel van het nieuwere regt in art. 1336 n°. 2 uitgedrukt, ook uitgestrekt hebben tot de ondeelbare verbindtenissen, hetgeen, zooals boven gezegd is, trouwens POTHIER zelf gedaan heeft zonder zulks uitdrukkelijk te zeggen.

Over de ondeelbaarheid die er zou kunnen ontstaan door strafbeding hebben wij opzettelijk niet gehandeld, omdat daarvan in Afd. IX T. I B. III van het B. Wb. geen gewag gemaakt wordt, en om dat art. 1345 B. Wb. misschien eene geheel afzonderlijke behandeling van die soort van ondeelbaarheid noodig maakt.

STELLINGEN.

I.

Praeclare VON SAVIGNY, *Obl. R* § 34, ad L. 72 D. *de V. O.*, probavit actionem in solidum contra debitoris heredes ex individua *faciendi* obligatione etiam condemnationem in solidum parere.

II.

Minus eleganter mihi videtur VON SAVIGNY, *Obl. R.* § 32, difficultatem verborum „*fundum tradi*" in L. 72 D. *de V. O.* amovere conatus esse.

III.

Minus recte mihi videtur BÖCKING, *Pand.* § 75, jus successionis inter jura dividua retulisse.

5

IV.

De giften, in art. 233 B. Wb. bedoeld, mogen gedaan worden ten behoeve der echtgenooten en van één of meer bepaalde kinderen of afkomelingen.

V.

Ten onregte spreekt art. 265 1e lid B. Wb. alleen van strafvonnissen.

VI.

Vóór de wet van 29 Junij 1854 konden ouders, die tot eene onteerende straf waren veroordeeld, *niet*, ná die wet echter kunnen zij *wel* van de voogdij hunner kinderen worden ontzet.

VII.

Ten onregte spreekt men in de leer van het bezit van de goede of kwade trouw van bloote houders.

VIII.

De overeenkomst, door een' niet onder curatele staanden krankzinnige aangegaan, is niet per se nietig, maar kan vernietigd worden.

IX.

Ten onregte verklaart OPZOOMER den regel „cujus per errorem dati repetitio est, ejus consulto dati donatio est" voor ons Burgerlijk regt ontoepasselijk (onroerende goederen hierbij uitgezonderd).

X.

Ten onregte verklaart OPZOOMER den regel „si et dantis et accipientis turpis causa sit, possessorem potiorem esse, et ideo cessare repetitionem" voor ons Burgerlijk regt ontoepasselijk.

XI.

Schuldvernieuwing en schuldvergelijking werken ten voordeele van al de hoofdelijke schuldenaren, doch slechts voor het aandeel van den hoofdelijken schuldeischer met wien schuld vernieuwd of vergeleken wordt.

XII.

Arrest onder zich zelven moet men volgens onze wet als geoorloofd beschouwen.

XIII.

Ten onregte heeft de Arr. Regtb. van Assen

bij vonnis van 22 April 1851 geoordeeld, dat iemand, die eerst als uitsluitend eigenaar, doch bij latere conclusie als mede-eigenaar van een erf, geëischt heeft, dat dit erf van eene erfdienstbaarheid vrij zou worden verklaard, in dien gewijzigden eisch niet ontvankelijk was.

XIV.

In het geval van art. 250 Wb. v. K. zal de verzekeraar alleen dan de premie mogen behouden, wanneer er list, bedrog of schelmerij van den kant des verzekerden heeft plaats gehad.

XV.

Tot het invorderen der kooppenningen heeft de commissionair, welke volgens art. 79 Wb. v. K. lasthebber is, eene uitdrukkelijke lastgeving noodig.

XVI.

De protestatie door ondernemers van openbare rijtuigen en vaartuigen tegen de verpligtingen, hun bij art. 96 Wb. v. K. opgelegd, moet om in regten van waarde te zijn, speciaal en voorafgaande wezen.

XVII.

Uit de weigering, volgens art. 13 Wb. v. K.,

om de boeken open te leggen en uit den suppletoiren eed door de tegenpartij gedaan, zal niet de handeling zelve, maar zullen alleen de omstandigheden daarvan, volgens art. 10, kunnen bewezen worden.

XVIII.

Duel is volgens onze wetgeving niet strafbaar.

XIX.

In het ontwerp van het Wetboek van strafregt van 1859 is af te keuren art. 27 5e lid, luidende: „De ten-uitvoerlegging van tuchthuis- of gevangenisstraf, opgelegd wegens een ander misdrijf dan waarvoor de gevangene zich in voorloopige hechtenis bevindt, geschiedt op gelijke wijze, nadat de ambtenaar, met die ten-uitvoerlegging belast, van het bestaan der voorloopige hechtenis kennis draagt."

XX.

Af te keuren is art. 30 van het ontwerp van het Wetboek van Strafregt van 1859, luidende: „Misdrijf in dronkenschap gepleegd is alleen dan niet toerekenbaar, wanneer de dader, tijdens het

plegen der daad van het gebruik zijner verstandelijke vermogens geheel beroofd, in dien toestand was gebragt door dwang of misleiding van anderen, en niet met het oog op het te plegen misdrijf drank had gebruikt of reeds vóór dien tijd het voornemen tot het misdrijf had opgevat."

XXI.

Ten onregte worden door ROSSI, *Tr. de dr. Pén. L. II Chap. VIII*, bij zijne verdeeling der misdaden in „*délits contre les personnes*" en „*délits contre la personalité du corps social*," onder deze laatste soort gerangschikt die misdaden, welke tegen een onbepaald aantal individus gerigt zijn, want zij behooren tot de eerste soort (zie t. a. p. délits contre la sureté et la sécurité du corps social). Hetzelfde moet gezegd worden van de misdaad van valsche munt, welke hij rekent tot de „*délits contre les propriétés publiques*," terwijl zij eerder onder de „*délits contre les propriétés particulières*" behoort.

XXII.

Cassatie kan door de gevoegde partij gevraagd worden.

XXIII.

In correctionele zaken met gevangenis te straf-

fen, wordt de beklaagde bij verstek veroordeeld, hoewel zijn verdediger eene gegronde reden van afwezigheid heeft voorgesteld.

XXIV.

In eene beperkte Monarchie is eene vertegenwoordiging van de verschillende standen (stände) der natie te verkiezen boven eene volksvertegenwoordiging, waarbij alleen de individus vertegenwoordigd worden.

XXV.

Meestal zal het voor een' kleinen staat, wanneer er tusschen groote aangrenzende mogendheden oorlog gevoerd wordt, voordeeliger zijn partij te kiezen, dan zich neutraal te houden.

XXVI.

In die oorlogen, welke verovering en onderwerping ten doel hebben, zijn voor het zich verwerende volk de gewone krijgsgebruiken niet als verpligtend te beschouwen.

XXVII.

Dat een staat den dreigenden aanval van eenen

vijand voorkomt, moet als geoorloofd beschouwd worden.

XXVIII.

De oprigting van naamlooze vennootschappen van de goedkeuring der regering afhankelijk te maken, is niet in strijd met het belang der maatschappij.

XXIX.

Premiën om opkomende industriën te helpen zijn niet onvoorwaardelijk af te keuren.

